

ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΑ *)

Β.

Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ

Κατὰ Ἀπρίλιον 50 ἔτο ἐοῦ οὐ παρελθόντ γνώριζον δι' ἐπιστολῆς μου τῇ ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ Κ]πόλεως μεταξὺ ἄλλων, ὅτι «κατέρχόμενος εἰς τοὺς κάτω χρόνους πρὸς ἀναζήτησιν τῶν ποιητικῶν μνημείων καὶ ἐξακρίβωσιν τῆς μορφῆς αὐτῶν, ἔφθασα εἰς τὸ τολμηρὸν μὲν, ἀλλ' ἀσφαλές, κατ' ἐμὴν γνώμην, συμπέρασμα, ὅτι ὄχι μόνον ἡ τοῦ Ἰωάννου Ἀποκάλυψις τῶν γράμματα λυρικὸν ποίημα γεγραμμένον εἰς ρυθμὸν ἑβραϊκόν, οὔτινος εὐκόλως διακρίνονται αἱ μορφαί, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐπιστολαὶ εἶναι ποιητικὰ βιβλία γεγραμμένα ἐν ποικίλῳ ρυθμῷ κατὰ τὸν τρόπον τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως».†

Ἡ καινοφανὴς αὕτη γνώμη μου, ὡς ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ «Νέου Ποιμένος», ἀναγνωσθεῖσα ἐπὶ συνεδριαζούσῃ συνόδῳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, προὔξένησαν ἰδιαίτουσαν αἰσθησίν· δι' ἧ καὶ κατ' ἀπόφασιν ὁμόφωνον παρεπέμφθη τῷ καθηγητικῷ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Χάλκης συλλόγῳ πρὸς μελέτην αὐτῆς, ἵνα, ὡς σημειοῖ ἡ πατριαρχικὴ πρὸς με ἀπάντησις, προσλάβῃ αὕτη τὸ προσῆκον ἐπιστημονικὸν κύρος. Καὶ ἡ μὲν τοῦ Καθηγητικοῦ συλλόγου ἀπάντησις ἐπὶ τῆς συνοδικῆς προτάσεως ὕστερεῖ εἰσέτι, ἴσως ἕνεκα τῶν ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ ἀνηκούστων δεινῶν· ἐγὼ δέ, ἀναλύων πλατύτερον τὴν βραχύλογον ἐκείνην πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ἀνακοίνωσίν μου, προκαλῶ περισπούδαστον καὶ σοβαρὰν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης διὰ τῶν στηλῶν τῆς «Θεολογίας» συζήτησιν, ἵνα ἀπὸ κοι-

*) Συνέχεια ἐκ τοῦ Α' τόμου σελ. 326.

1. Ἴδου Τεύχος Α' τοῦ «Νέου Ποιμένος», ἔτος Δ', σελ. 2.

νοῦ οἱ θεολογοῦντες καταλήξωμεν εἰς θετικὰ συμπεράσματα, φέροντα τὴν σφραγίδα καὶ τὸ κῦρος τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἀλαθῆτος καὶ ἀψευδοῦς.

Ἐχαρακτήρισα ὡς τολμηρὰν τὴν γνώμην μου, διότι οὐδεμία φωνὴ οὐδαμῶθεν κατὰ τοὺς διαρρεῦσαντας αἰῶνας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν, γονίμου εἰς παραγωγὴν ποικίλην, βίου ἡκούσθη λέγουσα τὴν Ἀποκάλυψιν ποίημα, οὐδὲ κατὰ παράδοσιν, ἔστω καὶ ἀμυδρὰν, περιεσώθη ἡμῖν τὸ τοιοῦτον, οὐδ' αὐτοὶ οἱ περὶ τὴν Ἀποκάλυψιν εἰδικῶς ἀσχοληθέντες τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες ὑπώπτευσαν παρόμοιόν τι, καίτοι τὰ γνωρίσματα τῆς ποιητικῆς αὐτῆς μορφῆς ἦσαν ἀπλᾶ καὶ ἡ ἀποκάλυψις τούτων εὐχερῆς.

Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο μὲ ὁδήγησε μελέτη πολυετῆς ἐπὶ τῶν ὕμνων καὶ ποιημάτων τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας. Ἔβηκα ὑπὸ αὐτῆρὰν ἀνάλυσιν τοὺς ἀρχαιοτάτους καὶ γνωστοὺς ἐν τῇ πρωτογόνῳ Ἐκκλησίᾳ ὕμνους καὶ ἀνεζήτησα τὴν ποιητικὴν αὐτῶν μορφήν καὶ τὰς μετρικὰς βάσεις, ἐφ' ὧν ἡ ποίησις ἐκεῖνη ἔστηρίζετο, καὶ κατεδείχθη, ὅτι μία καὶ μόνη ὑπῆρχε βᾶσις καὶ κανὼν ἀπαρασάλευτος εἰς, ἡ ὁμοτονία τῶν στίχων, καὶ ρυθμὸς εἰς, ὁ ρυθμὸς ὁ ἑβραϊκός, ὃν ἐγνώρισαν ἡμῖν οἱ μεταφρασταὶ τοῦ Ψαλτήρος. Τὸ Ψαλτήριον ὑπῆρξεν ἡ βᾶσις καὶ ὁ ὁδηγὸς πάντων, ὅσοι συνέταξαν ὕμνους καὶ ψάλας πρὸς χρῆσιν τῆς θείας λατρείας. Οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαυὶδ ἐν ἀρχῇ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπετέλεσαν τὸν κύκλον, εἰς ὃν περιστρέφετο ἡ προσευχὴ τῶν συναθροιζομένων ἐπὶ τὸ αὐτὸ πιστῶν ἦσαν οἱ πρῶτοι μεγαλήγοροι ὕμνοι, δι' ὧν ἐδοξολόγουν τὸν Θεὸν ἐν ἐκάστη ἀνάγκῃ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου· καὶ οἱ ψαλμοὶ οὗτοι, τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦτο τῆς ἑβραϊκῆς ποιήσεως, τυγχάνουσι καὶ ἐν τῇ μεταφράσει ποίημα ἐν στίχοις καὶ ρυθμῷ. Οἱ τῶν Ψαλμῶν μεταφρασταὶ, ἐντριβέστατοι τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἑβραϊκῆς, ἀλλοίαν θὰ παρουσίαζον τὴν γλωσσικὴν μορφήν τοῦ ποιητικοῦ τούτου ἔργου, ἂν δὲν ἐδεσμεύ-

οντο ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τὸ ποίημα νὰ μεταφράσωσιν εἰς ποίημα· ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐν τῇ μεταφράσει αὐτῶν παρουσιασμένη γλωσσικὴ τεχνοτροπία, ἐντεῦθεν οἱ ἑβραϊσμοὶ καὶ τὰ φαινόμενα τὰ δύστροπα καὶ τὰ συνεσφιγμένα, ἐντεῦθεν αἱ κατὰ κόρον ἐπαναλήψεις τῶν ἀντωνυμιῶν εἰς τὸ τέλος ἐκάστου στίχου· διότι οἱ μεταφρασταὶ, ἀνάγκην ἔχοντες ὁμοτονουσῶν ἐν τῷ τέλει τῶν στίχων λέξεων, εὔρον πρόχειρον λελαξευμένον καὶ κανονικὸν λίθον πρὸς κατακλείδα τῶν στροφῶν καὶ τῶν στίχων αὐτῶν, τὴν ἀντωνυμίαν:

Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς
ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ·
αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν
καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἠτοίμασεν αὐτήν.

Καὶ πάλιν

Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς
κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου
καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου
ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου·
ἐπὶ πλεῖον πλόνον με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου
καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με.

Ἡ θέσις τῶν ἀντωνυμιῶν εἰς τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα δὲν εἶνε τυχαία, εἶνε ἀνάγκη ρυθμική, τὴν ὁποίαν βλέπομεν διήκουσαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῶν ψαλμῶν. Καὶ ὁ ρυθμὸς οὗτος ὁ ἑβραϊκὸς ἢ τῶν ἐβδομήκοντα βασιζέται εἰς τὴν ὁμοτονίαν τῶν τελευταίων τῶν στίχων συλλαβῶν, ἀδιάφορον ἂν ὁ εἰς στίχος ἔχη περισσοτέρας τοῦ ἄλλου συλλαβάς. Παραθέτω τὸν πρῶτον ψαλμὸν ἐν ἀναλύσει, ἵνα καταδείξω τὴν μορφήν τοῦ ποιήματος :

Μακάριος ἀνὴρ
ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν
καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη
καὶ ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν οὐκ ἐκάθησεν·
ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ
καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός.

Καὶ ἔσαι ὡς τὸ ξύλον

τὸ πεφτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν

ὁ τὸν κερπὸν αὐτοῦ

δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ

καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρηθήσεται

καὶ πάντα ἕνα ἂν ποιῆ κατενοδοθήσεται

Οὐχ οὕτως

οἱ ἀσεβεῖς οὐχ οὕτως

ἀλλ' ἢ ὡσεὶ χυοῦς

ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς

διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει

οὐδὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων

ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδοὺς δικαίων

καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπωλεῖται

ἵνατί ἐφράζαν ἔθνη καὶ λαοί ;

ἐμελέτησαν κενά.

κτλπ.

Οἱ στίχοι τοῦ ἀνωτέρω ἐκ τοῦ α' Ψαλμοῦ ἀποσπάσματος ὁμοτονοῦντες διαφέρουσι προφανῶς κατὰ ποσὸν τῶν συλλαβῶν ἀλλ' ὅμως εἶνε στίχοι καὶ ρυθμός, καὶ τοιοῦτος εἶνε ὁ ρυθμὸς τοῦ Ψαλτηρίου βάσιν ἔχων τὸν τονισμόν. Ἡ δὲ ἱερότης τῆς μορφῆς τῶν τοιούτων Ψαλμῶν ἐτηρήθη εὐλαβῶς ὑπὸ τῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας ὑμνωδῶν ἐν τοῖς ποιητικοῖς αὐτῶν ἔργοις. Αἱ προσευχαὶ καὶ αἱ δεήσεις τῶν χριστιανῶν ἔδει νὰ φέρωσι τὸ ἔνδυμν τῆς ποιήσεως, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Ψαλμῶν, διότι ἐκρίθη ἀνάμυστος εἰς τὸν θεῖον σκοπὸν ἢ διὰ τοῦ πεζοῦ λόγου ἔκφρασις ὑψηλῶν καὶ θείων διανοημάτων ἀπευθυνομένων πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐστερημένων τῆς σφραγίδος τῆς ποιητικῆς. Καὶ τὴν τοιαύτην εὐπρεπῆ διὰ λόγου τῶν πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεων ἡμῶν παράστασιν ὑποδείκνυσιν αὐτὸς ὁ Κύριος διὰ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, ἣν οἱ Εὐαγγελισταὶ παρέδωκαν ἡμῖν οὕτως :

Πάτερ ἡμῶν

ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς

ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου

ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου
 γενηθήτω τὸ θελήμα σου

ὡς ἐν οὐρανῷ
 καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον
 εἰς ἡμῖν σήμερον.

Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν
 ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν
 Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν
 ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἀμήν.

Ἀκολουθεῖ, ὡς σαφῶς καθορᾶται, τοὺς κανόνας τῆς ρυθμικῆς τῶν Ψαλμῶν καὶ τιθεσι τὰς βάσεις τοῦ περαιτέρω ποιητικοῦ τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομήματος. Καὶ οὕτως ἀμέσως κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας χρόνους ἀναφαίνονται τὰ πρῶτα ποιητικὰ ἔργα ὅμοια τῆν μορφήν, μετὰ τὸν αὐτὸν ρυθμὸν, μετὰ τὴν αὐτὴν στιχουργίαν:

Δόξα σοὶ

τῷ δείξαντι το φῶς·
 δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ·
 καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη
 ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.

Ἕμνοῦμέν σε
 εὐλογοῦμέν σε
 προσκυνοῦμέν σε
 δοξολογοῦμέν σε
 εὐχαριστοῦμεν σοι

δια τὴν μεγάλην σου δόξαν.

Κύριε βασιλεῦ
 ἐπουρανε Θεέ

Πάτερ·

Παντοκράτορ.

Κύριε υἱὲ μονογενές

Ἰησοῦ Χριστέ

καὶ ἅγιον Πνεῦμα.

Κύριε ὁ Θεός

ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ

ὁ υἱὸς τοῦ Πατρὸς

ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου

ἔλεησεν ἡμᾶς

ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.

Πρόσδεξαι τὴν δεξιὴν ἡμῶν

ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς

καὶ ἔλεησον ἡμᾶς

ὅτι σὺ εἶ ὁ μόνος ἅγιος

σὺ εἶ ὁ μόνος Κύριος

Ἰησοῦς Χριστὸς

εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς.

Ἀμήν.

Οἱ στίχοι ἐπέρχονται ἀνίσως συλλαβικῶς, ἀλλ' ὁμοτόνως πάντοτε· οἰονδήποτε δὲ ὕμνον τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἐκ τῶν γνωστῶν ἀναλύσωμεν, ἐν πάντοτε παραμένει ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὁ ὁμοιοτονισμὸς τῶν τελευταίων συλλαβῶν. Ἀναλύω ἕτερον ἀρχαῖον ὕμνον συλλαβικῶς μὴ διαφέροντα τῶν ἀνωτέρω, ρυθμικῶς δὲ ὅμοιον:

Σιγησατω πάσα σὰρξ βροτεία

καὶ στήτω μετὰ φόβου καὶ τρόμου

καὶ μηδὲν γήινον ἐν ἐαυτῇ λογίζεσθω

ὁ γὰρ βασιλεὺς τῶν βαισιλευοντων

καὶ Κύριος τῶν κοριευοντων

προσερχεται σφαγιασθῆναι

καὶ δουῆναι εἰς βρώσιν

προηγοῦνται δὲ τούτου

οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων

μετὰ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας

τὰ πολυομματα χερουβιμ

καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα σεραφίμ

τὰς ὄψεις καλύπταντα

καὶ βοῶντα τὸν ὕμνον ἀλληλούτζ.

Ἀναλύω καὶ ἕτερον ὕμνον ἀρχαῖον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ

Μ. Βασιλείου ἡ τὸν λεγόμενον ἐπιλύχνιον ἢ ὕμνον τριαδικόν, ἢ ἐπιλύχνιον εὐχαριστιαν ἢ ἐωθινόν, τὸ «φῶς ἰλαρόν», καὶ παραθέτω τοῦτον κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφήν, ὅπως ἐγὼ κριτικῶς τοῦτον διασκεύασα ἀκολουθῶν τὰς γραφὰς δοκίμων καὶ ἀρχαίων κωδίκων:

1	Φῶς ἰλαρόν	
2	ἀγίας δόξης	
3	ἀθανάτου Πατρὸς	
4	οὐρανότου ἀγίου	μάκτρος,
1	Ἰησοῦ Χριστέ,	
2	ἄξιος εἶ	
3	ἐν πᾶσι καιροῖς	
4	ὁμνεῖσθαι φωναῖς	δοσίαις
1	Υἱὲ Θεοῦ	
2	ζωὴν ὁ διδοὺς	
3	δι' ὧν ὁ κόσμος	
4	σὲ δοξάζει.	

Κατ' ἐμὴν γνώμην τοιαύτη ἦν ἡ ἀρχικὴ τοῦ ὕμνου μορφή ἀποκλειστικῶς ἀναφερομένου εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ὅπως τὸ «Πάτερ ἡμῶν» ἦν ὕμνος ἀφιερωμένος τῷ Ποιητῇ καὶ Παντοκράτορι Πατρὶ, οὕτω καὶ ὁ παρῶν ἀνήκειν εἰς μόνον τὸν Υἱόν· τὰ δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕμνου παρεισαχθέντα καὶ εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα ἀναφερόμενα:

ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίαν δόσιν
 ἰδόντες φῶς ἐσπερινόν
 ὁμνοῦμεν Πατέρα Υἱόν
 καὶ ἅγιον Πνεῦμα Θεοῦ,

ἀπόσπασμα τυγχάνοντα τριαδικοῦ ὕμνου ὑπὸ τοῦ Ἀθηνογένους μάρτυρος ποιηθέντος, καθὰ μαρτυρεῖ ὁ μέγας Βασίλειος², προσετέθησαν ὑπὸ χειρὸς νεωτέρας, τοὺς δύο διαφόρους ὕμνους ἀπαρ-

1. Περὶ ἁγίου Πνεύματος κεφ. κθ'.

2. Ἐνθ. ἀνωτ.

τισάσης καὶ συναρμολογησάσης εἰς ἓνα. Ὅτι δὲ οἱ τοῦ Ἀθηνογένους τριαδικοί ἀκόρατοι στίχοι, παρεμβληθέντες διατάραξαν τὴν μορφήν καὶ τὸν νοῦν τοῦ ὅλου ὕμνου, καταπαίνεται εὐχεστῶς. Ὁ τοῦ ὕμνου ποιητὴς εἰς μόνον τὸν Υἱὸν ἀναφερόμενος, ὡς δεικνυσὶν ἢ ἀνωτέρω παρατεθεῖσα τοῦ ὕμνου πλοκή, ἐὰν εἶχε σκοπὸν νὰ συμπεριλάβῃ ἐν τῷ ὕμνῳ του καὶ τὴν ἁγίαν Τριάδα, θὰ ἔλεγεν «ἰδόντες φῶς ἐσπερινὸν ὑμνοῦμεν σὲ καὶ τὸν σὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα», ἀφοῦ προσωπικῶς ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀπάρχεται τοῦ ὕμνου καὶ εἰς τὸν Χριστὸν τελευτᾷ, λέγων: ὦ Χριστέ Ἰησοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἰλαρὸν φῶς τῆς δόξης τοῦ ἀθανάτου καὶ οὐρανοῦ καὶ ἁγίου Πατρός, σὺ ἄξιός εἰ ὑμνεῖσθαι ἐν πᾶσι καιροῖς φωναῖς ὁσίοις ἐνῶ ἡ προσθήκη τῶν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα στίχων παραλῦει τὴν τοῦ λόγου πλοκὴν ἀπὸ τοῦ δευτέρου προσώπου «σὺ, Ἰησοῦ Χριστέ, τὸ ἰλαρὸν φῶς» τρεπομένην εἰς πρόσωπον τρίτον «ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα» καὶ ἐπανερχομένην πάλιν εἰς τὸ δεύτερον πρόσωπον «ἄξιός εἰ» διὰ τῆς διπλῆς προσθήκης τοῦ ρήματος ὑμνεῖσθαι, ὅπερ οὐδαμῶς ὁ ποιητὴς εἰς τόσον βραχύτατον ὕμνον θὰ ἐπανελάμβανε δις, οὐδὲ θὰ ἐπολεῖ τόσην κατάδηλον διάκρισιν μεταξύ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὥστε διὰ μὲν τὴν πρώτην νὰ λέγῃ ἁπλῶς «ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν . . . ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα», περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ «ἄξιός εἰ ὑμνεῖσθαι ἐν πᾶσι καιροῖς φωναῖς ὁσίοις, Υἱὲ Θεοῦ, ζῶν ὁ διδούς»· αἱ ιδιότητες τοῦ Υἱοῦ ἐξαίρονται ἰδιαζόντως, διότι εἰς αὐτὸν καὶ μόνον ἀποτείνεται ὁ ποιητὴς, ἐνῶ περὶ τῶν δύο ἄλλων τῆς ἁγίας Τριάδος προσώπων οὐδεὶς λόγος οὐδὲ ὑπαινιγμός. Τὴν ἐμὴν γνώμην ἐνυσχῶει καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος συνεπλήρωσε τὸν ἐωθινὸν τοῦτον ὕμνον.¹ Οὐδόλως ὅθεν ἀπίθανον ὅτι ὁ Σωφρόνιος ἢ ἄλλος τις ἀρχαιότερος, εὐρῶν τὸν τοῦ Ἀθηνογένους ὕμνον κεκολωμένον, συνέρραφεν αὐτὸν μετὰ τοῦ ἐω-

1. ἴδ. Γεωργίου Παπαδοπούλου, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς κατ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς σελ. 147.

θινοῦ πρὸς τὸν ὕμνον ἄγνωστου ποιητοῦ καὶ περιηλθε-
μέχους ἡμῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ μορφῇ ¹.

Μάλιστα θὰ ἀναζητήσῃ ὁ ἔρευνητὴς οἰονόμηται μέτρον ἀρχαῖον ἢ νεώτερον, εἰς ὃ νὰ προσαρμόσῃ τὰς ποικίλας τῶν ὕμνων μορ-
φάς. Τὸ ἐξαγόμενον θὰ παραμένῃ ἐν καὶ ἀσφαλές, ἡ ὁμοτονία
τῶν τελευταίων στίχων. Ἡ ποικιλία τῶν μορφῶν τῶν ἐκκλησια-
στικῶν ἁσμάτων εἶνε τόση, ὅση καὶ τὰ ἄσματα² πολλὰ τούτων
—καὶ εἶναι γνωστὰ ταῦτα—ἐμετρήθησαν κατὰ τὰ ἀρχαῖα τῆς
κλασικῆς γλώσσης μέτρα, ἀλλ' αἱ χιλιάδες τῶν Ἰδιομέλων, τῶν
Κανόνων, τῶν Καθισμάτων, τῶν Θεοτοκίων, τῶν Στιχηρῶν, τῶν
Ἐξαποστειλαρίων καὶ λοιπῶν, γνωστῶν καὶ ἀγνωστων, ἐποιή-
θησαν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁμοιοτονισμοῦ. Ἐὰν λάβωμεν ὡς παρά-
δειγμα μόνον τοὺς Κανόνας, τὴν νέαν ταύτην μορφήν τῆς ποιή-
σεως, τὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης εἰς τὴν Ἐκ-
κλησίαν εἰσαχθεῖσαν, καὶ θελήσωμεν νὰ ὀρίσωμεν τὸ ποσὸν τῶν
μέτρων, θὰ εὐρεθῶμεν πρὸ καταπληκτικοῦ φαινομένου μετρικῶν
μορφῶν, αἱ ὁποῖαι οὔτε εὐκόλον, οὔτε δυνατὸν ἦν νὰ προκύψουν,
ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ τοῦ κανόνος τῆς ὁμοτονίας ἀπλότης. Εἰρμούς
κανόνων ἰδιομέλων, ἔργα τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας
ποιητῶν. ἔχω ἐνώπιόν μου περὶ τοὺς 400³ γνωστοῦ δὲ ὄντος, ὅτι
ἕκαστος κανὼν ἔχει ὀκτώ ἢ καὶ ἐννέα ᾠδὰς διαφερούσας ἀπ' ἀλ-
λήλων κατὰ τὴν μορφήν, ἐὰν πολλαπλασιάσωμεν τοὺς 400 κα-
νόνας μὲ τὰς ὀκτώ ἢ ἐννέα ᾠδὰς, ποριζόμεθα ποιητικὰς μορφὰς
ἄνω τῶν 3000, εἰς τὸν ἀριθμὸν δὲ τούτων ἐὰν προσθέσωμεν τὰς
χιλιάδας μορφὰς τῶν Ἰδιομέλων, Στιχηρῶν, Καθισμάτων, Θεο-
τοκίων, Ἀπολυτικίων, Μαρτυρικῶν καὶ τόσων ἄλλων, λαμβά-
νομεν ποσότητα ρυθμῶν κολοσσιαίαν καὶ ἀμέτρητον, μὴ ὑπαγο-
μένην εἰς οὐδένα μετρικὸν κανόνα, ἀλλ' ἢ μόνον εἰς τὸν τονι-

1. Περὶ τοῦ ἐπιθινοῦ τούτου ὕμνου ἴδε καὶ ἐμὴν κριτικὴν εἰς τὰς ἐκλογὰς
τῶν ἱερῶν ὕμνων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας τὸς γενομένας ὑπὸ *Γεωργίου Σω-
τηριάδου*, Δ: *Κοιμωτοσπούλου* καὶ *Χ. Ι. Παπαϊωάννου*, ἐν «Ἐκκλησιαστικῆ
Φάρφῃ» τόμ. ΙΕ' τεύχ. ρε'—ρς' 1916 σελ. 519 ὑπὸ τὸ ἀρχικὸν γράμμα Σ.

σμὸν τῶν τελευταίων συλλαβῶν. Ἄν δὲ τὸ τοιοῦτον δὲν τηρῆται πολλαχοῦ ἀκριβῶς, τοῦτο σημαίνει ἀδυναμίαν τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἀντιστίχου ὁμοιοτόνου λέξεως, ἢ ἀνάγκην λογοτεχνικὴν ὅπου δὲν δύναται νὰ λείψῃ λέξις ἀρμόζουσα εἰς τὴν ἔννοιαν ἢ τὴν πλοκὴν τοῦ λόγου. Τὸ τοιοῦτον παρατηροῦμεν προχειρῶς εἰς τὸν γνωστὸν Εἰρμὸν τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου «Ἀνοίξω τὸ στόμα μου» ἐνῶ ὁ τέταρτος στίχος «τῆ βασιλίδι μητρὶ» ἔδει νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν τονισμὸν τῶν πρὸ αὐτοῦ στίχων, γλωσσικὴ ἀνάγκη καταστρέφει τὸν ρυθμὸν διὰ τῆς δοτικῆς «μητρὶ» τονιζομένης εἰς τὴν λήγουσαν. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, ἀπόδειξις ὅτι ὁ Ὑμνογράφος Ἰωσήφ, ὁ παραλαβὼν τὸν Εἰρμὸν τοῦτον τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ κατ' αὐτὸν πλέξας τὸν εἰς τὴν Ἀκάθιστον κανόνα του, δὲν ἀκολουθεῖ τὸν τονισμὸν τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἀλλ' ἐπαναφέρει τὸν ρυθμὸν εἰς τὸν κανονικόν του δρόμον·

Χριστοῦ βιβλον ἔμψυχον
ἐσφραγισμένην σὲ πνεύματι
ὁ μέγας ἀρχάγγελος
ἀγνή θεώμενος.

Ἄλλ' αἱ ἐξαιρέσεις αὗται, ὅσον καὶ ἂν εἶνε πολλαί, δὲν ἀποτελοῦσι τὸν κανόνα· ὁ δὲ κανὼν εἶνε τήρησις ἀκριβῆς τοῦ τονισμοῦ τῶν τελευταίων τοῦ στίχου συλλαβῶν, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς Ψαλμοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω παρατεθεισῖν ἐλαχίστοις ἀρχαίοις ὕμνοις. Καὶ ὁ Κανὼν οὗτος ὁ εὐχερῆς καὶ ἀπλοῦς, καίτοι διηυχόλυνε τὴν παραγωγὴν τῶν ὕμνων εἰς ποικίλας μορφάς, δὲν ἐτηρήθη ὑπὸ πάντων, διότι οὐδ' ἓν ὑπῆρχεν ὑποχρέωσις ν' ἀκολουθῶσιν ἀπαρεγκλίτως οἱ πάντες τοὺς κανόνας τῆς ρυθμικῆς τῶν Ἑβραίων ποιήσεως. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐφεξῆς προσῆλθον εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς μέλη παντοδαποῦς σοφίας πεπρωκισμένα καὶ ἐντριβῆ τῆς ἀρχαίας κλασικῆς γλώσσης· οἱ τοιοῦτοι δὲν ἀπηξίωσαν τὴν ἰδίαν αὐτῶν ποιητικὴν παραγωγὴν νὰ προσαρμόσωσιν εἰς τὰ μέτρα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης. οὕτω δὲ συνετέλε-

σαν εἰς τὸν πλουτισμὸν τῆς ποιητικῆς μορφῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρωμανοῦ (5' αἰών), ὅστις τοὺς θεῖους αὐτοῦ ὕμνους ἐνέδυσσε καὶ προσήρμοσε πρὸς τὰ μετρικὰ τῶν ἀρχαίων συστήματα, ἀπαρτίσας τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον ποιητικὸν διάκοσμον ἐν τῷ ποιητικῷ αὐτοῦ μεγαλουργήματι, τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς πολλοὺς παραμένει ἄγνωστον καὶ ἀσύλληπτον. Ἡ τοῦ Ρωμανοῦ Σχολή ἀξιοῦται ἰδιαζούσης ἐρεῦνης ἐν τῷ εἰδικῷ ἐν χειρογράφῳ μου «περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν». Δυστυχῶς ἐνταῦθα δὲν δύναμαι νὰ ἐπεκταθῶ πλεיותרον, διότι ἄλλος ὁ σκοπὸς καὶ ἄλλο τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν τμημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως.

Ἄν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τῇ ὁμοτονίᾳ ἐφηρμόσθη παραλλήλως καὶ ἡ ἰσοψηφία τῶν στίχων εἰς πολλὰ εἶδη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, τὸ τοιοῦτον ἦν φυσικὴ ἐξέλιξις, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὁμιλήσω ἀλλαχοῦ. Εἰς τοὺς ἀρχαίους τῆς Ἐκκλησίας ὕμνους, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, τὸ ἰσοσύλλαβον δὲν τηρεῖται, διότι καὶ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς τοῖς χρησιμεύσασιν ὡς πρότυπον αὐτῶν δὲν τηρεῖται τὸ τοιοῦτον· ὁ ψαλμικὸς ρυθμὸς ἢ ὁ ρυθμὸς τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ Ψαλτῆρος εἶνε ἡ βάσις καὶ ὁ κανὼν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ποιήσεως. Μάτην λοιπὸν οἱ περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν ἀσχοληθέντες Πίτρας, Μάι, Χριστ καὶ Παρανίκας, Στέβενσον καὶ οἱ λοιποὶ ἀνεζήτησαν τὰς ἀρχὰς τῆς συστάσεως τῆς ἱερᾶς ποιήσεως εἰς ξένας καὶ μεμακρυσμένας χώρας, ὁ δὲ φίλος μου Emercau ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ¹ ἀνερευνῶν τὰ ποιητικὰ ἔργα τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ καὶ ἀναλύων ταῦτα, καταντᾷ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ποίησις τῶν μελωδῶν τῆς Ἐκκλησίας δύο ἔχει πηγὰς, τὴν Συριακὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν:

«Elle tient son genre et ses formes littéraires de la littérature Syriaque.

Elle tient sa métrique, ou plutôt sa loi de l'homotonie, de l'évolution historique de l'art poétique grec».

1. Saint Ephrem le Syrien, son oeuvre littéraire Grecque σελ. 121.

Ὅτι εἰς τὰ μέχρι τοῦδε περὶ θεωρούμενα ἔργα τοῦ Ἑφραὶμ τοῦ Σύρου ἀνεκαλύφθη ποιήσεις ἐπὶ τοῦ τετρασουλλάβου καὶ ἐπὶ τὰ σουλλάβου στηριζομένη, δὲν ἔπεται ὅτι πηγὴ καὶ μορφή τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ὑπῆρξεν ἡ Συριακὴ, ἀφοῦ οἱ πρῶτοι καὶ ἀρχαιότεροι τῆς Ἐκκλησίας ὕμνοι οὐδεμίαν συγγένειαν πρὸς τοὺς τοῦ Ἑφραὶμ ὕμνους ἔχουσι. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ μεγαλειότεροι ἐκκλησιαστικοὶ ποιηταὶ προῆλθον ἐκ Συρίας, ὡς ὁ Ἑφραὶμ, ὁ Ρωμανός, ὁ Δαμασκηνός, Ἰωάννης, ὁ Κοσμάς, ὁ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, ὁ Θεοφάνης, ὁ Ἰωάννης μοναχός καὶ ὁ Στέφανος μοναχός καὶ τόσοι ἄλλοι, καὶ προήγαγον ἐξαισιῶς τὴν μορφήν καὶ τὸ ἄλλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, ἀλλὰ δὲν ἔθεσαν καὶ τὰς βάσεις αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουσιν εἰς πολλῶ μεμακρυσμένην αὐτῶν ἐποχὴν, καὶ διαφέρουσιν ἀπὸ τὰς ἐφραϊμικὰς βάσεις, ὡς ἀπέδειξεν ἡ ἀνάλυσις τῶν ἀνωτέρω ἀρχαίων ὕμνων. Ὁ Στίχος τοῦ Ἑφραὶμ οὐδεμίαν ἔχει ὁμοιότητα μὲ τὸν στίχον τῶν ὕμνων τῆς πρωτογόνου Ἐκκλησίας. Ὁ Ἑφραὶμ γράφει στίχους κανονικοὺς ἐπτασουλλάβους :

« Ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ
τῇ πρώτῃ καὶ εὐσήμερ
μυστήρια οἰοῦ
μονογενοῦς ἐνδόξως
ἄδοντες βοήσωμεν
ὑμνοὶς ἐν ἐκκλησίᾳ
εὐστῆς νόμφης τοῦ Χριστοῦ »¹.

Οἱ τὴν ρυθμικὴν τῶν Ψαλμῶν ἀκολουθοῦντες ἀρχαῖοι ὕμνοφοὶ γράφουσι στίχους ἀνισοσουλλάβους ὁμοτόνους

Δόξα πατρὶ
καὶ υἱῷ
καὶ ἁγίῳ πνεύματι
καὶ νῦν
καὶ ἀεὶ
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων ἀμήν.

1. Ἑφραὶμ Λόγος εἰς πατέρας τελειωθέντας, Emereau ἐνθ. ἀν. σ. 40.

Ἄν ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνας μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἑρραίμ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἑρραίμ μέχρι τοῦ ἰ' αἰῶνος ἐγένετο ἰσάη μεταβολὴ εἰς τὴν μορφήν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, τὸ τοιοῦτον ἀποδοτέον εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον αὐτῆς, ἐπιζητήσασθαι πλατύτερον νὰ ταυίσῃ τὰς πτέρυγὰς τῆς, καὶ νὰ περιβάλλῃ ποικιλομέτρως τὴν ἄμετρον παραγωγὴν.

Μετὰ τὰ ἐν συντόμῳ ἀνωτέρω περὶ τοῦ εἶδους τῆς ρυθμικῆς τῶν Ἑβραίων ποιήσεως ρηθέντα, μεταβαίνω εἰς τὴν ρυθμικὴν τῆς Ἀποκαλύψεως μορφήν. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς ποιητικῆς μορφῆς τῆς Ἀποκαλύψεως ὀφείλεται εἰς τυχαῖον γεγονός. Ἀναγινώσκων τὸ κείμενον τῆς Ἀποκαλύψεως ἐν κώδικι ἰδιοκτήτω, ὃν περιέγραφα καὶ ἐδημοσίευσα τῷ 1911 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Εὐαγγέλιον Μαρίας τῆς Παλαιολογίνας»¹. πα-

1. Ὁ ἐν λόγῳ κώδιξ, κτῆμα ὄν τῆς κούρας Μαρίας τῆς Παλαιολογίνας, τῆς μετονομασθείσης Μακαρίας, ἐδωρήθη τῷ 1392 ὑπ' αὐτῆς τῷ ἐπισκόπῳ Νοβαρίας Πέτρῳ τῷ ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Μινοριτῶν, καὶ εἶτα ἀρχιεπισκόπῳ Μιλάνου γενομένῳ, ὅτε αὕτη μετὰ τοῦ τίτου αὐτῆς Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ἐπεσκέφθη τὸ Τριάντιον τῆς Λιγυστικῆς (τὴν μαβίαν) ἐπὶ ἀρχόντος Ἰωάννου ἰαλεᾶς, ὡς ρητῶς ἀναφέρει ἰδιογράφον ἐν τελει σημεῖωμα τοῦ ἐπισκόπου Πέτρου (Ἰδ. Σωφροσίου *Εὐσεραϊάδου* μητροπολίτου Λεοντοπόλεως, Εὐαγγέλιον Μαρίας τῆς Παλαιολογίνας σελ. 1). Καὶ ὅτε μὲν ἐξέδιδον τὰς ἐν λόγῳ σημειώσεις τοῦ Κώδικος, διὰ τὴν σπάνιν τῶν βιβληθάρων ἐν τῇ κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐρημίᾳ δὲν ἦτο εὐκόλος ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἐν λόγῳ Πέτρου, εἰς ὃν εὐνοία αὐτοκρατορικῆ ἐδωρήθη ὁ πολῦτιμος κώδιξ. Νῦν δὲ ἀνερευνησας εἶρον ὅτι ὁ Πέτρος οὗτος καίηγετο ἐκ Κρήτης Φιλαργῆς ἐπωνυμούμενος καὶ ὅτι ὄρφανός ὢν πατὴρ καὶ μητὴρ περιουλέγη ἐκ τῶν ὁδῶν παρὰ τινος Μινοριτου πατρός ὅστις ἐπεμελήθη τῆς σπουδῆς αὐτοῦ καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ τῶν Μινοριτῶν τάγμα, ἐξ οὗ ἀνεδείχθη ἐπίσκοπος Νοβαρίας καὶ εἶτα ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μιλάνου (1405). τὴν δὲ 25 Ἰουνίου τοῦ 1409 εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν ἐξελέγη πάπας Ρώμης ὑπὸ τῆς ἐν Πίζῃ συνόδου, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος ὁ Ε', ἔνθα ἐγένετο καὶ ἡ στέψις αὐτοῦ ἀπέθανε τὸ ἐπιόντος ἐν Βολωνίᾳ. Ἐνθα καὶ σήμερον σώζεται ὁ τάφος αὐτοῦ. Ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ ἦν ἐποχὴ σκανδάλων καὶ διαπληκτικῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ αὕτη, διεσπασμένη καὶ ὑπὸ τρεῖς συγχρόνως διατελοῦσα πάπας, ἀλληλοσπαρασσόμενος, δι' οὐδενὸς ἐσημειώθη ἀξιοσημάντου γεγονότος ὑπὸ τὴν παπασύνῃν τοῦ ἡμετέρου Φιλάρχη πτωχῆς καὶ ἐστερημένος τῶν πάντων διήλθεν τὸν δεκάμηνον χρόνον τῆς παπασύνῃς του μακρὰν τῆς Ρώμης ἐν Βολωνίᾳ, ἀναμνησκόμενος ἀρχαιοτέρων εὐκλεῶν καὶ εὐδοιμόνων ἡμερῶν διὸ καὶ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπανελάμβανεν ἡμῆν

ρετήρησα στίξιν ιδιόρρυθμον μὴ ἀνταποκρινομένην εἰς τὴν συνήθειαν καὶ τὴν τάξιν. Ὁ δόκιμος βασιλικὸς γραφεὺς, ὁ τὸν ἐν λόγῳ κώδικα γράψας, ὁ καὶ εἰς ἐλάχιστα καὶ ἐπουσιώτη φαινόμενα προσεκτικὸς, εἰς τὴν στίξιν μοι ἐφαίνετο ἀμελής καὶ ἀδαής, στίξων ὅπου οὐκ ἔδει καὶ παραλείπων τὰς στιγμὰς ὅπου ἦσαν ἀπαράιτητοι. Ἄλλ' ἐγὼ περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποιησὶν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀσχολούμενος καὶ ἑκατοντάδας κωδικῶν ἀναγνώσας καὶ ἐξερευνήσας καὶ τὴν στίξιν αὐτῶν ὡς ὀδηγὸν ἀσφαλῆ προσπορισάμενος εἰς προσδιορισμὸν τῆς μορφῆς τοῦ μέτρου, ἀμέσως ἐσκέφθην μὴ καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἡ στίξις δὲν ἔχει ἄλλον λόγον ἢ τὸν χωρισμὸν καὶ τὴν ὑπόδειξιν στίχων ἀγνοουμένων μέχρι τοῦ νῦν. Ἠρέυνησα προσεκτικῶς, ἀνέλυσα τὴν Ἀποκάλυψιν κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τῶν στίξεων τοῦ κειμένου, ἐξήτασα τοὺς δοκιμωτέρους καὶ ἀρχαιότερους κώδικας, τοὺς ἐν τῇ Ἑθνικῇ τῶν Παρισίων Βιβλιοθήκῃ φυλασσομένους, καὶ δὴ τὰ ἀρχαῖα ἀποσπάσματα τῆς Κ. Διαθήκης τὰ ὑπὸ τοῦ Τίσεινδορφ ἐκδοθέντα¹, ὡς καὶ ἄλλους ἀρχαίους κώδικας, καὶ ἡ ὑπόνοια ἐγένετο πίστις, καὶ εὐρέθη τὸ ὄλον βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως λυρικὸν ποίημα γεγραμμένον κατὰ τὸν ρυθμὸν τῶν Ψαλμῶν. Ἡ παραβολὴ καὶ σύγκρισις τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀποκαλύψεως βιβλίου πρὸς τὴν ρυθμικὴν τῶν Ψαλμῶν μοι προσεπόρισε τὴν ἀσφάλειαν, ὅτι ἡ ρυθμικὴ τῶν δύο ἔργων συγγένεια ἦτο ἀδιαφιλονίκητος. Οἱ ἑλληνηστοὶ Ἑβραῖοι, οἱ τὰ ἱερὰ ἡμῶν βιβλία γράψαντες, ἠμολούθησαν τὸν αὐτὸν δρόμον τῆς λογοτεχνίας καὶ τὸν τρόπον τὸν ἴδιον : τὰ ἱερὰ

πλούσιος ὡς ἀρχιεπίσκοπος, πτωχὸς ὡς καυδηγάλιος καὶ ἐπαίτης ὡς πάπας. Τὸ ἐν τῷ ἐμφῶ κώδικι σωζόμενον περὶ τοῦ κώδικος καὶ τῆς δωρεᾶς, ὡς καὶ οἱ ἐν αὐτῷ πρόλογοι τῶν Εὐαγγελίων, οὓς μετέφρασεν ἐκ τοῦ φερωνύμου, εἴτε ἰδιόγραφα αὐτοῦ σημειώματα, ἔξ οὗ φαίνεται ὅτι ἦν καὶ βαθὺς γνώστης τῆς μητρικῆς του γλώσσης, τὴν ὅποσαν ἐκωλλιέργησεν εἰς τὰ οὐμνάρια τῶν Μινοριτῶν.

1. Codex Ephraem Syri Rescriptus sive Fragmenta novi testamenti a codice greco Parisiensi celeberrimo quinti ut videtur post Christum seculi. eruit atque edidit Constantinus Tischendorf. Lipsiae MDCCEXLIII.

καὶ ἔγγρα περιέβαλον διὰ τῆς αὐτῆς σεμνῆς περιβολῆς, καὶ ἐκάνονισαν τὰ διανοήματα καὶ τὸν λόγον εἰς τὸν ἴδιον ρυθμόν. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου, προηγηθεῖσαι τῆς Ἀποκαλύψεως, ἐγράφησαν εἰς τὸν αὐτὸν ρυθμόν, τὸν ὁποῖον καὶ ὀνομάζω Ἑβραϊκόν, διότι χρῆσιν αὐτοῦ πρῶτον ἐποίησαν οἱ τοῦ Ψαλτῆρος ἑλληνισταὶ καὶ εἶτα ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης, Ἑβραῖοι ἅπαντες.

Τὰ πορίσματα ταῦτα τῆς ἐρεύνης ἀνεκοίνωσα κατὰ τινα ἐπισκεφίν μου εἰς Βερσαλλίας εἰς τὸν φίλον μου ἱατρὸν Paul-Louis Couchoud εἰδικῶς περὶ τὰ θεολογικὰ ἀσχολούμενον, καὶ ἤκουσα μετ' ἐκπλήξεως ἅμα καὶ χαρᾶς, ὅτι τῆς αὐτῆς γνώμης τυγχάνει καὶ ὁ βαθύτερον παντός ἄλλου τὴν Ἀποκάλυψιν ἐξερευνήσας σοφὸς ἀρχιδιάκονος τοῦ Westminster Ἄγγλος R. H. Charles, ὅστις πρὸ ἔτους ἐκδοῦς κριτικὴν τῆς Ἀποκαλύψεως ἐκδοσὶν ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν καὶ δοκίμων κωδίκων, ἐδοκίμασε ν' ἀποκαταστήσῃ μετρικῶς τὸ ἑλληνικὸν τῆς Ἀποκαλύψεως κείμενον, οὐχὶ μὲν ἅπαν, ἀλλὰ μέρη μόνον αὐτῆς, ὅπου ἐφαντάζετο μετρικὴν πλοκὴν· ὁ δὲ Couchoud, ἔχων ἀπερίοριστον πεποιθήσιν εἰς τὴν κρίσιν καὶ σοφίαν τοῦ Ἄγγλου ἀρχιδιακόνου, παρεδέχθη ἀδιστακτως τὴν τοιαύτην γνώμην του καὶ ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ ἔτι περαιτέρω, ἀποδεχθεὶς τὴν ὄλην Ἀποκάλυψιν ὡς ποιῆμα, ἣν καὶ μεταγλωττίσας εἰς στίχους γαλλικοῦ· εἶχεν ἤδη παραδώσει πρὸς ἐκτύπωσιν. Εἰς τὴν ἐρώτησίν μου ποῦ στηριζόμενοι ἔφθασαν καὶ οἱ δύο εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο, μοὶ ἀπήντησαν ὅτι ἀμφότεροι, ὁ τε ἀρχιδιάκονος Charles καὶ αὐτός, ἐστηρίχθησαν εἰς τὴν πλοκὴν τοῦ λόγου καὶ εἰς τὸ συναίσθημα· νόμους καὶ μετρικοὺς κανόνας δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀνακαλύψουν. Ἄλλ' ὅτε τῷ ὑπέδειξα τὸν ἑβραϊκὸν τοῦ ποιήματος ρυθμόν καὶ ἔθηκα εἰς τὴν διάθεσίν του τὰ χειρόγραφα μου, τὰ ὁποῖα κατήρτισα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κωδίκός μου, ἐλυπήθη διότι ἔσπευσεν εἰς τὴν ἐκδοσὶν τοῦ ἔργου του καὶ ἐσκέφθη περὶ καταρτισμοῦ νέας κοινῆς ἐκδόσεως κατὰ τὸ ἐμὸν χειρόγραφον· ἐπέισθη τελείως, ὅτι καὶ ὁ ποιητὴς τῆς Ἀποκαλύψεως ἤκο-

λούθησε τὴν ρυθμικὴν τῶν Ψαλμῶν, τοὺς ὁποίους εἰς συνεχεῖς συνεντεύξεις ἀνελύσαμεν.

Κατὰ ταῦτα, ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἀποκαλύψεως ἀκολουθεῖ, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, τὸ ἑβραϊκὸν τῶν ψαλμῶν ρυθμὸν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀβίαστος καὶ ἀσφαλῶς :

Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ
ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς
δειξαι τοῖς δοῦλοις αὐτοῦ
ὃ δεῖ γενέσθαι ταχύ.¹

Καὶ νῦν ἐρωτῶ κατὰ τί διαφέρουσι ρυθμικῶς τὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου :

Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ
διὰ θελήματος Θεοῦ
τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐσθιν ἐν Ἐφέσῳ καὶ πιστοῖς
χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ
πατρὸς ὁμῶν
καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ;

(Ἐφεσ. α', 1)

Δὲν ἀκολουθεῖ πιστῶς καὶ ὁ Παῦλος τὴν αὐτὴν ὁδόν, οἶαν καὶ οἱ τῶν Ψαλμῶν μεταφρασταί ; Τὸ ψαλμικόν :

1. Διὰ λόγους ρυθμικοὺς φρονῶ, ὅτι ἡ ἀρχικὴ γραφὴ ἦν ταχύ ἀντι τοῦ ἐν τοῖς κειμένοις φερομένου ἐν τάχει ἢ μομφῇ αὐτῆ δὲν εἶνε ξένη εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν (β'. 6 «εἶδεμὴ ἔρχομαι σοι ταχύ» καὶ β', 17· καὶ γ' 11 «ἔρχομαι ταχύ»)· ὅπου ὁ ρυθμὸς δὲν εὐδοῦται. πάντως κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ γραφὴ δὲν εἶνε γνησία. Ἡ Ἀποκάλυψις παρουσιάζει τόσας γραφὰς καὶ παραλλαγὰς, ὡς ἀποδεικνύει ἡ κριτικὴ τοῦ Charles ἔκδοσις, ὅσας οὐδὲν βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ ἐμῷ κώδικι ἠρίθμησα 272 δοκίμους καὶ σπανίας γραφὰς διαφερούσας τῆς ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῷ 1904 γενομένης κριτικῆς ἐκδόσεως. Ἔτεροι καλοὶ ὡσαύτως καὶ δόκιμοι καὶ ἀρχοῖτοι Κώδικες φέρουσιν ἄλλας γραφὰς ἐπίσης καλὰς, ὁ δὲ κριτικός, πρὸ τοῦ ὄγκου τῶν τοιούτων γραφῶν ἰστάμενος, ἀπορεῖ ποίαν τούτων νὰ προτιμήσῃ, ἐνῶ, γνωστοῦ γινόμενου ὅτι ὁ ποιητὴς ἀκολουθεῖ κανόνας ρυθμικοὺς, ἡ ἐργασία τοῦ κριτικοῦ πρὸς καταρτισμὸν ἐγκύριον κειμένου διευκολύνεται θαυμασίως. Ρυθμικαὶ ἀνωμαλῖαι ἀπαντῶσι πολλαὶ εἰς τὸ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κώδικός μου καταρτισθὲν κείμενον, ἃς δὲν ἐπεχειρίσω νὰ ἐπιδιορθώσω διὰ τῶν ρυθμικῶν γραφῶν τὸν ἄλλων κωδίκων, ἀλλ' ἀφήκα τὸ κείμενον ὡς ἔχει, τηρήσας αὐστηρῶς τὴν σιγουρίαν τοῦ κώδικος κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τῶν στιγμῶν αὐτοῦ.

Αίνετε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ
αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερωματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ
σοὶ πρέπει ὕμνος τῷ Θεῷ.

~~κατὰ τί διαφέρει ρυθμικῶς τῶν ἀνωτέρω περικοπῶν; Ἀλλ' ἀκο-
λουθήσωμεν τὸν Παῦλον εἰς τὰς ἐπιστολάς του καὶ θά ἴδωμεν
τὸν αὐτὸν ρυθμὸν ἐν ποικίλαις μορφαῖς :~~

Ὁδὸ πᾶσα σὰρξ ἢ αὐτὴ σὰρξ
ἀλλὰ ἄλλη μὲν ἀνθρώπων
ἄλλη δὲ σαρκῶ κτηνῶν
ἄλλη δὲ ἰχθύων
ἄλλη δὲ πετεινῶν.
καὶ σώματα ἐπουράνια
καὶ σώματ' ἐπιγεια.

Ἄλλ' ἑτέρα μὲν ἢ τῶν ἐπουρανίων δόξα
ἑτέρα δὲ ἢ τῶν ἐπιγείων·
ἄλλη δόξα ἡλίου
καὶ ἄλλη δόξα σελήνης
καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων·
ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

Ὅσῳ καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν·
σπείρεται ἐν φθορᾷ
ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσ.α·
σπείρεται ἐν ἀτιμ.α
ἐγείρεται ἐν δόξῃ·
σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ
ἐγείρεται ἐν δυνάμει·
σπείρεται σῶμα ψυχικὸν
ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν·
ἔστι σῶμα ψυχικὸν
καὶ ἔστι σῶμα πνευματικόν.

(Α' Κορινθ. ιε', 59)

ἌΚαι πάλιν·

Ἐν ᾧ δ' ἄν τις τολμᾷ
—ἐν ἀφρασύνη λέγω—
τολμῶ κίχῳ.

Ἑβραῖοι εἰσι ;

κἀγώ·

Ἰσραηλίται εἰσι ;

κἀγώ·

σπέρμα Ἀβραάμ εἰσι ;

κἀγώ·

διάκονοι Χριστοῦ εἰσι ;

κἀγώ·

— παραφρονῶν λαλῶ —

ὕπερ ἐγώ·

Ἐν κόποις περισσοτέρως

ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως

ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως

ἐν θανατοῖς πολλάκις·

ὅπῃ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα

παραμίαν ἔλαβον·

τρὶς ἔρραβδίσθην

ἅπαξ ἐλιθάσθην

τρὶς ἐναυάγησα

νοχθήμερον ἐν τῷ βοθῷ πεποίηκα·

ὁδοιπορίαις

πολλάκις.

κινδύνοις ποταμῶν

κινδύνοις ληστῶν

κινδύνοις ἐκ γένους

κινδύνοις ἐξ ἔθνων

κινδύνοις ἐν πόλει

κινδύνοις ἐν ἔρημῳ

κινδύνοις ἐν θαλάσῃ

κινδύνοις ἐν φευδαδέλφοις·

ἐν κόπῃ καὶ μόχθῳ

ἐν ἀγρουπνίαις πολλάκις

ἐν λιμῷ καὶ δίψει

ἐν νηστεῖαις πολλάκις.

(Β' Κορινθ. ια', 21)

Ἀρκοῦμαι εἰς τοὺς ὀλίγους τούτους στίχους τοῦ Παύλου,

ὅστις ὀφθαλμοφανῶς ἀκολουθεῖ εἰς τὰς ἐπιστολάς του τὸν αὐτὸν ρυθμὸν, ὃν καὶ οἱ Ψαλμοί, καὶ μεταβαίνω εἰς τὴν Ἐποικασίαν, ἐξ ἧς παραθέτω στίχους τινάς, ἵνα δειχθῇ ἡ ρυθμικὴ αὐτῆς συγγένεια πρὸς τὴν ἀνωτέρω παρατεθέντα.

Καὶ ἦρεν εἰς,
 ἄγγελος ἰσχυρός,
 λίθον μέγαν
 καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν λέγων·
 οὕτως ὀρμήματι
 βληθήσεται
 Βαβυλῶν ἡ μεγάλη πόλις
 καὶ οὐ μὴ εὐρεθῇ ἔτι·
 καὶ φωνὴ κιθαρῶδων καὶ μουσικῶν
 καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπιστῶν
 οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι·
 καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης
 οὐ μὴ εὐρεθῇ ἐν σοὶ ἔτι·
 καὶ φωνὴ μύλου
 οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι·
 καὶ φῶς λύχνου
 οὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ ἔτι·
 καὶ φωνὴ νυμφίου καὶ νύμφης
 οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι·

ὅτι οἱ ἔμποροὶ σου ἦσαν οἱ μεγιστάνες τῆς γῆς
 ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη·
 καὶ ἐν αὐτῇ αἵματα προφητῶν καὶ ἁγίων εὐρέθη·
 καὶ πάντων τῶν ἐσφραγισμένων ἐπὶ τῇ γῆς.

(Ἐποικ. ιη', 2.)

Θεωρῶ περιττὴν τὴν παράθεσιν ἐτέρων τεμαχίων, ἀφοῦ ὁ ἀναγνώστης θὰ εἶδῃ τὸ ὅλον τῆς Ἐποικασίως κείμενον ἐν στίχοις καθ' ὃν τρόπον ὁ ἐμὸς Κωδὶξ διὰ τῶν στίξεων αὐτοῦ ὑποδηλοῖ. Ἄλλ' ὁ ποιητὴς τῆς Ἐποικασίως δὲν ἀφηγεῖται εἰς στίχους, ὡς ὁ Παῦλος, οὐδὲ ἐκφράζει ἐνδομύχους πόθους καὶ εὐχὰς κατὰ ρυθμὸν μονότονον, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· εἰς τὸ ἰσχυρὸν αὐτοῦ λυρικὸν ἔργον προσέδωκεν ὠρισμένην ἰδιάζουσαν

μορφήν, τῆς ὁποίας τὸν σύνολον δὲν θὰ βραδύνην ἠ ἀποκαλύψη ἡ ἔρευνα. ~~Αἱ κανονικαὶ καὶ ὁμοιόμορφοι στροφῆαι αἱ ἀπαντῶσαι εἰς τὸ ἔργον τοῦ μαρτυροῦσιν, ὅτι εὕρισκόμεθα πρὸ ποιητικοῦ ἔργου ἔχοντος πλοκὴν καὶ μορφήν προδιαγεγραμμένην. Καὶ τοιαύτας κανονικὰς στροφὰς σημειῶ προχείρως τὰς ἀκολουθοῦσας:~~

*Αποκ. ιθ', 6.

1 Καὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ μεγάλην ἐν τῷ ὄρανῳ
2 λεγόντων
3 Ἐλληλοῦτα

1 Ἡ σωτηρία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν
2 ὅτι ἀληθινὰ καὶ δίκαια αἱ κρίσεις αὐτοῦ
3 ὅτι ἔκρινε τὴν πόρνην τὴν μεγάλην
4 ἣτις διέφθειρε τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς
5 καὶ ἐξεδίκησε τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ χειρὸς αὐτῆς
6 καὶ δεύτερον εἶρηκεν
7 Ἐλληλοῦτα.

1 Καὶ ὁ καπνὸς αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων
2 καὶ ἔπρσαν οἱ πρεσβύτεροι οἱ εἰκοσιτέσσαρες
3 καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα
4 καὶ προσεκόνησαν τῷ Θεῷ τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου
5 λέγοντες
6 Ἄμην
7 Ἐλληλοῦτα.

1 Καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ θρόνου ἐξῆλθε
2 λέγουσα
3 [Ἐλληλοῦτα].—αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἡμῶν.

1 Καὶ οἱ φοβούμενοι αὐτὸν
2 οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι
3 καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ
4 καὶ ὡς φωνὴν ὕδατων πολλῶν
5 καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἰσχυρῶν
6 λέγοντας
7 Ἐλληλοῦτα.

Και πάλιν ἀλλαχοῦ (5', 1)

A

- 1 Καὶ εἶδον ὅτι ἤνοιξε τὸ ἀρνίον μίαν τῶν ἑπτὰ σφραγίδων
- 2 καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων
- 3 λέγοντος ὡς φωνῆς βροντῆς
- 4 ἔρχου·
- 5 καὶ εἶδον
- 6 καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός.

B

- 1 Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν δευτέραν σφραγίδα
- 2 ἤκουσα τοῦ δευτέρου ζώου
- 3 λέγοντος
- 4 ἔρχου·
- 5 [καὶ εἶδον]
- 6 καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος πυρρός.

Γ

- 1 Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν τρίτην
- 2 ἤκουσα τοῦ τρίτου ζώου
- 3 λέγοντος
- 4 ἔρχου·
- 5 καὶ εἶδον
- 6 καὶ ἰδοὺ ἵππος μέλας.

Δ

- 1 Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν τετάρτην
- 2 ἤκουσα φωνὴν τοῦ τετάρτου ζώου
- 3 λέγοντος
- 4 ἔρχου·
- 5 καὶ εἶδον
- 6 καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρός.

Και πάλιν (ιη', 9)

A

- 1 Καὶ κλαύσουσι καὶ κέψονται ἐπ' αὐτῆς οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς
- 2 καὶ οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ στρηνιάσαντες

- 3 ὅταν βλέπωσι τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς
- 4 ἀπὸ μακρόθεν ἐστῆκότες διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς
- 5 λέγοντες

οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη
ὅτι μιᾶ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου.

B

- 1 Καὶ οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτήσαντες ἀπ' αὐτῆς
- 2 ἀπὸ μακρόθεν στήζονται
- 3 διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς
- 4 κλαίοντες καὶ πενθοῦντες
- 5 καὶ λέγοντες

οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη
ὅτι μιᾶ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦτος.

Γ

- 1 Καὶ πᾶς κυβερνήτης
- 2 καὶ πᾶς ὁ ἐπὶ τῶν πλοίων πλέων
- 3 καὶ ναῦται καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται
- 4 ἔκραζον κλαίοντες καὶ πενθοῦντες
- 5 καὶ λέγοντες

οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη
ὅτι μιᾶ ὥρᾳ ἠρημώθη.

- 1 Εὐφραίνου ἐπ' αὐτῇ οὐρανὲ
- 2 καὶ οἱ ἄγιοι καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται
- 3 ὅτι ἔκρινεν ὁ Θεὸς τὸ κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς.

Ἐκ τῶν παρατεθέντων τούτων ἀποσπασμάτων γίνεται δῆλον, ὅτι δὲν εὐρισκόμεθα πρὸ πεζοῦ λόγου, ἀλλὰ πρὸ μορφῆς ποιητικῆς, πρὸ λυρικοῦ ποιήματος ἰσχυροτάτης ποιητικῆς διανοίας ἣτις ὑψώθη ἄμετρα παρὰ τὴν γλωσσικὴν ἀδυναμίαν, ἡ ὅποια χαρακτηρίζει τὸ ἔργον.

Τὸ ποιητικὸν κάλλος καὶ ἡ λυρική τοῦ ἔργου δύναμις, μεθ' ὅλον τὸ πεπατημένον καὶ ἀτάσθαλον καὶ ἀκαλαισθητον ὕψος, ἐμμεῖνεν ἀνέπαφος· ὑπὸ τὰς κοινὰς λέξεις ἀναπηδᾷ ζωηρὰ ἡ φαν-

τασία και ἡ ποιητικὴ ὁρμὴ τοῦ γράφαντός και παρασύρει τὰ πάντα διὰ τοῦ θαυμασίου λυρισμοῦ του, ἀναδιβάξουσα εἰς τοὺς οὐρανοὺς και καταδιβάξουσα εἰς τὰς ἀβύσσους τὸν ἀναγνώστην ἀκόπως και ἀσφαλῶς.

Εἰς τὸ γλωσσικὸν πεδῖον δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἰσέλθω. Εἶνε τόσον προφανὴς ἡ ἀδυναμία ἡ γλωσσικὴ τοῦ ἑλληνιστοῦ Ἰωάννου τῆς Ἀποκαλύψεως, ὥστε και ὁ περὶ τὰ γραμματικὰ χωλαίνων δὲν δυσκολεύεται ν' ἀναγνωρίσῃ ἐξ αὐτῶν ἔτι τῶν πρώτων γραμμῶν τῆς Ἀποκαλύψεως τὴν ἀνεπάρκειαν και ἀδυναμίαν τοῦ γράφαντος τὸ ἱερὸν και μυστηριώδες τοῦτο λυρικὸν ἔργον. Καὶ αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ λόγος, ὁ και σπουδαιότερος, ἄγει τὸν κριτικὸν εἰς τὸ συμπέρασμα νὰ διακρίνῃ τὸν συγγραφέα τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ἀπὸ τὸν τῆς Ἀποκαλύψεως, χωρὶς τὸ τοιοῦτον οὔτε τὴν ἱερότητα τοῦ ἔργου νὰ μειοῖ, οὔτε τὴν ἀγιότητα αὐτοῦ νὰ προσβάλλῃ. Ἡ ἀλήθεια ὅθεν δῆποτε ἐξερχομένη εἶνε ἀλήθεια και παραμένει αἰωνίως τοιαύτη· ἡ ἀγιότης τοῦ ὑψηλοῦ ἔργου θὰ παραμένῃ εἰς αἰεὶ ἐσφραγισμένη ἐπ' αὐτοῦ, διότι τὰ ρήματα αὐτοῦ εἶνε λόγοι Θεοῦ ἐν Ἀποκαλύψει ἀποκαλυφθέντα ἀνθρώπῳ δικαίῳ και ἀγίῳ, και ὁ δίκαιος οὗτος και ἅγιος τῆς Πάτρμου ἀετὸς καλεῖται Ἰωάννης, συγκοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει τῶν ἁγίων και τῇ βασιλείᾳ και ὑπομονῇ ἐν Χριστῷ.

Τὰ πενιχρὰ ταῦτα τῆς σπουδῆς μου ἀπαυγάσματα ἴσως κατακυρώσῃ ποτὲ ἡ ἔρευνα και ὁ τῶν θεολόγων ζήλος διὰ τῆς εἰλικρινοῦς μελέτης τοῦ ἱεροῦ τούτου Βιβλίου, τὸ ὁποῖον παρθέτω ἐφεξῆς ἐν τῇ ἀληθινῇ αὐτοῦ μορφῇ κατὰ τὰς ὑποδείξεις, ὡς εἶπον, τοῦ ἐμοῦ κώδικος.

† Ο ΠΡ. ΛΕΟΝΤΟΠΟΛΕΩΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ